

Kulturutskottets yttrande 2021/22:KrU2y

En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har beslutat att ge kulturutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2021/22:19 En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket och följdmotioner i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Kulturutskottet begränsar sitt yttrande till konsultationsordning i ärenden som kan få direkt inverkan på samernas språk, kultur, näringar eller ställning som urfolk.

Utskottet föreslår att konstitutionsutskottet tillstyrker propositionen i de behandlade delarna och avstyrker de aktuella motionsyrkandena.

I yttrandet finns tre avvikande meningar (M, SD, C, V, KD).

Utskottets överväganden

Propositionen

Regeringen föreslår att en ny lag införs om konsultation i ärenden av särskild betydelse för samerna. Syftet med konsultationsordningen är att främja det samiska folkets inflytande över sina angelägenheter genom att ge samerna möjlighet att utveckla sina ståndpunkter och bemöta andras i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna. Konsultationerna syftar även till att ge det samiska folket insyn i processer och frågor i ett tidigt skede.

Förslaget innebär i korthet att regeringen och statliga förvaltningsmyndigheter ska vara skyldiga att konsultera Sametinget innan beslut fattas i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna. I vissa fall ska konsultation även genomföras med en sameby eller en samisk organisation. Domstolar och vissa förvaltningsmyndigheter är inte skyldiga att konsultera. Konsultations-skyldigheten gäller inte heller i ärenden som endast berör enstaka samer. Även vissa andra ärendetyper och särskilt angivna fall undantas konsultations-skyldigheten och den gäller inte heller ärenden som rör fördelning av statsbidrag i enskilda fall.

Regeringen föreslår vidare att regioner och kommuner ansluts till konsultationsordningen två år efter grundförfattningens ikraftträdande. Detta ska ske genom förslag till lag om ändring i den nya lagen som föreslås träda i kraft den 1 mars 2024.

Ärenden som kan få direkt inverkan på samernas språk, kultur, näringar eller ställning som urfolk

Inom utgiftsområde 17 kan lagförslaget enligt regeringen innebära konsultation i ärenden om t.ex. ungdoms- och kulturmiljöfrågor, ortnamn, samiskt kulturarv, traditionell kunskap, samiska språk samt samisk kultur inom musik, teater, litteratur, konst och religion. De förvaltningsmyndigheter som främst är berörda inom utgiftsområdet är Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet.

Ju större negativ påverkan ett beslut kan bedömas ha på samernas kultur och samebyars egendomsrätt, desto större betydelse bör, enligt regeringen, samernas intressen kunna tillmätas i förhållande till andra motstående intressen i ärendet.

Motionerna

Tre partier (M, SD, KD) yrkar avslag på propositionen i sin helhet.

I kommittémotion 2021/22:4244 anför Karin Enström m.fl. (M, KD) att samernas rättigheter ska värnas samtidigt som andra intressen måste respekteras och beaktas. Motionärerna menar att regeringens förslag om konsultationsordning i två steg inte löser dessa utmaningar och svårigheter.

Enligt motionärerna bör förslaget avslås i sin helhet. Regeringen bör vidare beakta de förslag på konsultationsordning i förhållande till Sametinget som lades fram i Vissa samepolitiska frågor (Ds 2009:40) när förslaget omarbetas i sin helhet.

Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkar avslag på propositionen i sin helhet i kommittémotion 2021/22:4243 utifrån argumentet att förslaget inte uppnår en balanserad avvägning mellan olika intressen. Motionärerna menar att konsultationsordningen är alltför omfattande med avseende på både vilka frågor och vilken krets som ska konsulteras.

Centerpartiet yrkar i kommittémotion 2021/22:4249 av Linda Modig m.fl. yrkande 1 att lagen ska utvärderas efter tre år för att klargöra om lagstiftningens syfte uppnåtts och hur lagen påverkat ärendebördan och handläggningstiderna. I yrkande 2 föreslår motionärerna att konsultationsordningen endast ska gälla regeringen och dess myndigheter. Motionärerna menar att en utvärdering behövs som underlag för ett senare ställningstagande om konsultationer även på kommunal och regional nivå. Innan en sådan utvärdering är genomförd kan enligt motionärerna konsultationsskyldighet inte åläggas kommuner och regioner.

Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkar i kommittémotion 2021/22:4238 yrkande 1 att regeringen ska intensifiera arbetet med att anpassa konsultationslagen till principen om rätten till ett fritt och informerat förhandssamtycke. I yrkande 2 föreslår motionärerna att regioner och kommuner bör anslutas till konsultationslagen vid lagens ikraftträdande. Motionärerna anser inte att regeringen presenterar tillräckligt starka skäl för att skjuta upp konsultationsordningen för kommuner och regioner till den 1 mars 2024.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att åtgärder som syftar till att främja det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv är en del av grunden i vårt statsskick och i vår demokrati. Vårt samhälle behöver bygga på en gemensam förståelse och respekt för de mänskliga rättigheterna och den särskilda ställning som samerna har som Sveriges urfolk.

I detta sammanhang är förslaget om en lag om konsultation i frågor som rör det samiska folket av stor betydelse. Utskottet menar därför att det inte är en framkomlig väg att låta nu gällande lagstiftning vara oförändrad eftersom de brister som finns skulle kvarstå. Utskottet finner även förslaget om att konsultationsskyldigheten inte ska gälla för ärenden som rör statsbidrag i enskilda fall väl avvägt. Det är viktigt att beslut om statsbidrag för t.ex. Skapande skola samt läs- och litteraturfrämjande, fattas enligt riktlinjerna för ansökningsprocesserna men däremot bör det vara möjligt att konsultera om föreskrifter för statsbidragen.

Från de utgångspunkter som utskottet har att beakta, föreslår utskottet att konstitutionsutskottet tillstyrker propositionen i dessa delar. Motionerna 2021/22:4238 (V), 2021/22:4243 (SD), 2021/22:4244 (M, KD) och 2021/22:4249 (C) bör avstyrkas.

Stockholm den 25 november 2021

På kulturutskottets vägnar

Christer Nylander

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Christer Nylander (L), Vasiliki Tsouplaki (V), Viktor Wärnick (M), Lawen Redar (S), Hans Hoff (S), Bo Broman (SD), Lars Mejern Larsson (S), Catarina Deremar (C), Ann-Britt Åsebol (M), Angelika Bengtsson (SD), Azadeh Rojhan Gustafsson (S), Roland Utbult (KD), Åsa Karlsson (S), Jonas Andersson i Lingham (SD), Pernilla Stålhammar (MP), Magnus Stuart (M) och Ulrika Jörgensen (M).

Avvikande meningar

1. Ärenden som kan få direkt inverkan på samernas språk, kultur, näringar eller ställning som urfolk (M, SD, KD)

Viktor Wärnick (M), Bo Broman (SD), Ann-Britt Åsebol (M), Angelika Bengtsson (SD), Roland Utbult (KD), Jonas Andersson i Lingham (SD), Magnus Stuart (M) och Ulrika Jörgensen (M) anför:

En ny konsultationsordning måste vara ändamålsenlig, fylla sitt syfte och skapa mervärde utan att försämma och försvåra i andra viktiga avseenden, inte minst vad gäller materiella omständigheter kopplade till äganderätt och markanvändning. Flera remissinstanser menar att konsekvenserna av den nya konsultationsordningen inte är tillräckligt utredda och att konsekvensanalysen är bristfällig, medan Sametinget anser att förslaget inte är tillräckligt långtgående utifrån de internationella krav som ställs på urfolks rättigheter.

Vi menar att lagförslaget inte fullt ut avspeglar komplexiteten i frågan. Samtidigt som det är av stor vikt att värna det samiska folkets rätt till medbestämmande i grundläggande frågor, måste även statens skyldigheter och ansvar för alla invånare i denna del av landet beaktas.

Vi anser därför att regeringen bör beakta de förslag på konsultationsordning i förhållande till Sametinget som lades fram i Vissa samepolitiska frågor (Ds 2009:40) och att riksdagen avslår proposition 2021/22:19 i sin helhet.

Vi anser därmed att kulturutskottet bör föreslå för konstitutionsutskottet att propositionen avstyrks i sin helhet, att motionerna 2021/22:4238 (V) och motion 2021/22:4249 (C) avstyrks samt att konstitutionsutskottet tillstyrker motionerna 2021/22:4243 (SD) och 2021/22:4244 (M, KD).

2. Ärenden som kan få direkt inverkan på samernas språk, kultur, näringar eller ställning som urfolk (C)

Catarina Deremar (C) anför:

Centerpartiet välkomnar att frågor som rör samerna nu prioriteras på politisk nivå. En så här viktig lagstiftning måste vara genomarbetad, tydlig och faktiskt bidra till att lösa identifierade problem. För att kunna ta ställning till om konsultationer ska införas även på kommunal och regional nivå menar vi att lagen behöver utvärderas efter tre år, bl.a. utifrån hur antalet ärenden och handläggningstider påverkats samt om tillämpningen av lagen medfört ökade kostnader.

Jag vill därför att regeringen utvärderar en statlig konsultationsordning efter tre år för att ge underlag till ett senare ställningstagande om konsultationer är rimliga att införa på kommunal och regional nivå samt om det i så fall skulle medföra ersättning för ökade kostnader.

Jag anser därmed att kulturutskottet bör föreslå för konstitutionsutskottet att propositionen tillstyrks i sin helhet, att konstitutionsutskottet tillstyrker motion 2021/22:4249 (C) yrkandena 1 och 2 samt att motionerna 2021/22:4238 (V), 2021/22:4243 (SD) och 2021/22:4244 (M, KD) avstyrks.

3. Ärenden som kan få direkt inverkan på samernas språk, kultur, näringar eller ställning som urfolk (V)

Vasiliki Tsouplaki (V) anför:

Vänsterpartiet menar att regeringen fört in skrivningar som pekar i en riktning mot ett erkännande av principen om fritt och informerat förhandssamtycke, bl.a. genom att utvärderingen av den nya lagen ska undersöka vad principen innebär för den svenska statens relation till samerna i ljuset av konsultationsordningen. Vi menar dock att rätten att konsulteras inte enbart innebär en rätt att höras eller involveras utan den ska innebära en reell möjlighet att påverka.

Jag anser inte att kommuner och regioner har större behov av förberedelser än statliga förvaltningsmyndigheter. Skola, äldreomsorg och sjukvård är några exempel på mycket viktiga områden för de människor som påverkas av besluten.

Jag vill därför att regeringen intensifierar arbetet med att anpassa lagen till principen om rätten till ett fritt och informerat förhandssamtycke samt att regioner och kommuner ansluts till lagen vid dess ikraftträdande.

Jag anser därmed att kulturutskottet bör föreslå för konstitutionsutskottet att propositionen tillstyrks i sin helhet, att konstitutionsutskottet tillstyrker motion 2021/22:4238 (V) yrkandena 1 och 2 samt att motionerna 2021/22:4243 (SD), 2021/22:4244 (M, KD) och 2021/22:4249 (C) avstyrks.